

Protokoll fört vid pleniföredragning

Regeringskansliet
Allmänna byrån, stabsenheten, Rk1c

Närvarande
VT, HJ, RH, AH-J, AH, FK, CW

Frånvarande

Justerat

Ordförande
Lantråd
Veronica Thörnroos

Föredragande
Vice lantråd
Harry Jansson

Protokollförelse
Senior rättssakkunnig
Niclas Slotte

Nr 5

Landskapsregeringens redogörelse över självstyrelsepolitiska frågor enligt 36 § arbetsordningen för Ålands lagting.

ÅLR 2023/2793

8 Rk1c

Landskapsregeringen beslöt överlämna en skriftlig redogörelse över självstyrelsepolitiska frågor till lagtinget i enlighet med Bilaga.

Till Ålands lagting

REDOGÖRELSE ÖVER SJÄLVSTYRELSEPOLITISKA FRÅGOR ENLIGT 36 § ARBETSORDNINGEN FÖR ÅLANDS LAGTING.

Landskapsregeringen överlämnar härmed den i 36 § arbetsordningen för Ålands lagting föreskriva redogörelse över självstyrelsepolitiska frågor av väsentlig natur. Redogörelsen avser tiden från 24 mars 2022 fram till tidpunkten för överlämnandet.

Mariehamn den 30 mars 2023

Lantråd

Veronica Thörnroos

Vicelantråd

Harry Jansson

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
2. Frågor inom regeringskansliets förvaltningsområde	5
2.1. Självstyrelsesystemet	5
2.1.1. Reformering av självstyrelsesystemet	5
2.1.2. Proposition om ändring av 30 § självstyrelselagen för Åland	5
2.1.3. Kyrkolagstiftningen	8
2.2. Relationerna Finland – Åland	8
2.3. Svenska språket	9
2.3.1. Allmänt	9
2.3.2. God medicinsk praxis och Migrationsverkets datasystem	10
2.3.3. Språkrådet	10
2.4. Informationshantering	11
2.5. Näringsrätt och jordförvärv	11
2.6. Ålands polismyndighet	12
2.7. Ålands demilitarisering och neutralisering samt säkerhetsläget i Östersjön	13
2.7.1. Ålands demilitarisering och neutralisering	13
2.7.2. Samarbetsgruppen med försvarsministeriet	14
2.7.3. Fartygsbesök och överflygningar	14
2.7.4. Gränsbevakningen	15
2.7.5. Ålandsexemplet	16
3. Frågor inom finansavdelningens förvaltningsområde	16
3.1. Det ekonomiska systemet	16
3.2. Särskilt bidrag/Tillskott under exceptionella förhållanden	17
3.3. Skattegränsen	17
3.4. Tillfällig skatt på vinster inom elbranschen och sektorn för fossila bränslen	18
4. Frågor inom social- och miljöavdelningens förvaltningsområde	19
4.1. Reform gällande inrättande av välfärdsområden	19
4.2. Flerkanalsfinansieringen	20

4.3. Privat hälso- och sjukvård	21
4.4. Kemikalielagstiftningen.....	21
4.5. Ny lag om miljöskadefond.....	22
4.6. Smitta hos husdjur	22
4.7. Världshälsoorganisationen (WHO)	23
5. Frågor inom utbildnings- och kulturavdelningens förvaltningsområde.....	23
5.1. Utbildning till klasslärare	23
5.2. Studieadministrativa system	23
5.3. Ersättning för de som sökt tillfälligt skydd på Åland från Ukraina	23
5.4. Praktisk tjänstgöring för psykologer (PTP) på Åland.....	24
5.5. Specialiseringsutbildning till allmän läkare	24
5.6. Kultursamarbetet och Åland 100.....	24
5.7. Kultursamarbete i övrigt	26
5.8. UNESCO.....	26
6. Frågor inom infrastrukturavdelningens förvaltningsområde	26
6.1. Nationalitetsmärke på registerskyltar.....	26
6.2. Utsläppshandel	27
6.2.1. Sjöfartens införlivande i EU:s utsläppshandelssystem	27
6.2.2. Ett nytt utsläppshandelssystem för vägtrafik och byggnader	28

1. Inledning

Landskapsregeringen konstaterar att det gångna året präglats av många stora utmaningar. Kriget i Ukraina har resulterat i både en stor mängd flyende från Ukraina som sökt tillfälligt skydd och till en ny säkerhetspolitisk verklighet. Den stora välfärdsområdesreformen i Finland har skapat oklarheter och problemställningar i förhållande till hur den åländska hälso- och sjukvården samt socialvården är organiserad. Det redan mycket komplicerade arbetet med totalreformen av självstyrelselagen har därigenom försvårats ytterligare då en reform eller delreform även behöver lösa dessa problem.

De mycket begränsade flygförbindelserna mellan Mariehamn och Helsingfors påverkar negativt kontakterna både på politisk nivå samt för näringslivet.

Den höga arbetsbelastningen har fortsatt även under år 2022, varvid andra frågor tvingats bli nedprioriterade.

Efter de senaste två pandemiåren kan konstateras att under senvåren 2022 var man nästan tillbaka till den normalsituation som rådde innan pandemin drabbade världen. Pandemin var inte över, men den fick en annan prägel än tidigare. I mars 2022 avvecklades alla pandemirelaterade bestämmelser och rekommendationer som landskapsregeringen kunde fatta beslut om. För att bättre kunna förbereda Åland och ta lärdom för framtiden genomförde landskapsregeringen tillsammans med Ålands hälso- och sjukvård och Samarbetsgruppen för hantering av covid-19 pandemin en utvärdering av den epidemiologiska utvecklingen och de smittskyddsåtgärder som vidtagits på Åland under pandemins två första år. Utvärderingen sammanställdes i rapporten Covid-19 pandemins första två år på Åland, epidemiologisk utveckling och utvärdering av smittskyddsåtgärder.

Nedan redogör landskapsregeringen för de självstyrelsepolitiska frågorna av väsentlig natur utgående från vart frågorna huvudsakligen hör utgående från landskapsregeringens organisation.

2. Frågor inom regeringskansliets förvaltningsområde

2.1. Självstyrelsesystemet

2.1.1. Reformering av självstyrelsesystemet

I fråga om totalrevisionen har arbetet under det senare året långt kretsat kring grundlagens förhållande till självstyrelselagen och då främst på vilket sätt lagtingets lagstiftningsbehörighet påverkas av grundlagens bestämmelser och grundlagsutskottets praxis. Även frågan om de gränsdragningsproblem som är kopplade till undantagsförhållanden bör hitta sin lösning i samband med totalrevisionen.

Landskapsregeringen har i nära samarbete med lagtingets självstyrelsepolitiska nämnd formulerat de åländska positionerna inför de möten som ägt rum med rikets företrädare i dessa frågor.

Bland de frågor som är öppna kan nämnas frågan om riksdagen inom sin lagstiftningsbehörighet kan påföra åländska kommuner uppgifter samt i vad mån landskapets myndigheter kan sköta uppgifter som faller inom rikets lagstiftningsbehörighet utan överenskommelseförordning och utan uttrycklig grund i självstyrelselagen har även det varit föremål för diskussioner. Här aktualiseras även frågan om finansiering av dessa uppgifter. Slutligen kan nämnas att utnämning och reglering av landshövding även aktualiserades under hösten 2022.

Eftersom en ändring av självstyrelselagen med anledning av införandet av välfärdsområdena varit brådskande (se punkt 2.1.2. nedan) har frågan om totalrevisionen i någon mån blivit att stå tillbaka, särskilt under hösten 2022 då det stod klart att en totalrevision inte skulle kunna genomföras under innevarande mandatperiod. Statsrådet tillsatte dock nyligen efter samtal med landskapsregeringen en arbetsgrupp med en oberoende ordförande för att föra projektet i hamn.

2.1.2. Proposition om ändring av 30 § självstyrelselagen för Åland

Ändringen hänger samman med rikets lagstiftning om inrättande av välfärdsområden. I utkastet till justitieministeriets proposition föreslogs att 30 § 9 punkten i självstyrelselagen för Åland ändras så att de uppgifter som gäller bekämpande av smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur som idag sköts av statliga- och kommunala myndigheter beaktas med en neutral formulering då uppgifterna i riket överförs på de nya organen välfärdsområden. Ministeriet föreslog att alla uppgifter som "ankommer på en myndighet

som är verksam i riket” på Åland ska skötas av landskapsregeringen eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag. Dessutom föreslogs en ny bestämmelse bli fogad till 30 § i självstyrelselagen som ger den landskapsmyndighet som på Åland ansvarar för hälso- och sjukvården en rättsgrund för utförande av vissa uppgifter i hälso- och sjukvården som hör till rikets lagstiftningsbehörighet.

Landskapsregeringen gav ett utlåtande över förslaget den 17 februari 2022 varvid konstaterades att landskapsregeringen inte beretts möjlighet att delta i beredningen av utkastet. Vidare konstaterades att finansieringsfrågan inte hanterades samt att lösningsmodellerna avseende administrativa ingrepp i den personliga friheten måste beredas vidare.

Landskapsregeringen har under processen kontinuerligt förankrat sina ställningstaganden gällande förslaget med lagtingets självstyrelsepolitiska nämnd.

Frågan behandlades i riksdagens grundlagsutskott i mars 2022 som angav bl.a. följande (GrUU 18/2022):

”Utifrån erhållen utredning fäster utskottet statsrådets allvarliga uppmärksamhet vid att lagstiftningen om Åland ska beredas på behörigt sätt. Utskottet betonar vikten av att bestämmelserna om Åland bereds tillsammans med landskapet, att tolkningsfrågor i mån av möjlighet avgörs redan under lagberedningen och att det förs en diskussion i rätt tid mellan riket och landskapet om de administrativa och ekonomiska konsekvenserna av ändringarna. Utskottet anser dessutom att det inte är ändamålsenligt att lagtekniska frågor som gäller Åland tas upp först när lagförslagen behandlas i riksdagen.”.

Utskottet konstaterade även följande:

”Bestämmelserna om hur de lagförslag som hör till rikets lagstiftningsbehörighet ska tillämpas i landskapet Åland syftar enligt propositionen till att bibehålla nuläget. Till följd av regleringen kommer kommunerna i landskapet Åland att ha hand om sådana uppgifter som efter ingången av 2023 inte längre hör till kommunerna på andra håll i Finland utan till välfärdsområdena. Enligt grundlagsutskottets uppfattning följer den föreslagna regleringen Ålandsdelegationens ståndpunkt i ärendet. Enligt delegationen ställer självstyrelselagen inga hinder för att sådana uppgifter som hör till rikets behörighet och som enligt rikslagstiftningen hör till kommunerna i landskapet Åland kvarstår hos kommunerna, även om de på annat håll i Finland överförs till myndigheter som inte finns på Åland. Det finns inte heller något hinder för regleringen med avseende på grundlagens bestämmelser om kommunal självstyrelse och jämlikhet mellan kommuninvånarna (se t.ex. GrUU 17/2021 rd, styckena 107–116).

Med tanke på Ålands självstyrelse vore det dock lämpligare att i stället för att införa den föreslagna lagstiftningen skriva in de behövliga ändringarna i självstyrelselagen, påpekar grundlagsutskottet. Utskottet anser att det är viktigt att införa de här ändringarna. I samband med den här typen av ändringar bör man dessutom se till att regleringen är heltäckande så att myndigheternas befogenheter är tydliga och att det inte uppstår luckor i regleringen.”.

I maj 2022 kom social- och hälsovårdsutskottet med sitt betänkande (ShUB 9/2022) i ärendet och i juni 2022 kom riksdagens beslut om inrättande av välfärdsområden.

Sommaren 2022 övertog minister Thomas Blomqvist av minister Anna-Maja Henriksson ansvaret för Ålandsfrågorna och blev ny Ålandsminister.

Under hösten 2022 fortsatte diskussionerna med justitieministeriet på tjänstemannanivå och på politisk nivå har det kontinuerligt förts intensiva diskussioner. I november träffade lantrådet Veronica Thörnroos och minister Annette Holmberg-Jansson med tjänstemän justitiekansler Tuomas Pöysti för att diskutera den juridiska problematik som uppstår från och med den 1 januari 2023 då välfärdsområden inrättas i övriga Finland.

I ett brev från Social- och hälsoministeriet av den 15 november 2022 konstateras följande: ”Social- och hälsovårdsministeriet konstaterar att kommunerna på Åland kommer att ha samma behörigheter som tidigare efter årsskiftet. I höstens proposition föreslås det att det i självstyrelselagen tas in ändringar som beaktar att organiseringsansvaret för social- och hälsovården och räddningsväsendet på riksnivå överförs till välfärdsområdena. Regeringen har för avsikt att överlämna propositionen till riksdagen i höst, och då ska man också lösa de problem som gäller jämställandet av Åland med ett välfärdsområde. Före årsskiftet vidtar social- och hälsovårdsministeriet inga övriga åtgärder när det gäller detta.”.

I dagsläget kan konstateras att frågeställningarna fortsatt är bristfälligt reglerade eller inte alls reglerade men diskussioner förs kontinuerligt mellan landskapsregeringen samt social- och hälsovårdsministeriet. Även med justitieministeriet förs diskussioner. För att avhjälpa situationen har 21 läkare vid ÅHS fått förordnande från statens ämbetsverk på Åland att utföra tjänsteuppgifter inom mentalvårdslagstiftningen eftersom den rättsliga grunden för dessa uppgifter av landskapsregeringen och landshövdingen bedömts som oklar.

2.1.3. Kyrkolagstiftningen

När Ålandskommittén hade avslutat sitt arbete 2017 tillsattes en självstyrelselagsarbetsgrupp för den fortsatta beredningen av Ålands självstyrelselag. Uppdraget var att ringa in frågor som förutsätter fortsatt beredning. När det gäller förhållandet mellan självstyrelsen och kyrkolagen så hänvisades den till att diskuteras mellan Åland och den Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Enligt arbetsgruppens ordförande Niilo Jääskinen är en möjlig lösning att förhållandet mellan de båda självstyrelserna regleras i kyrkolagen. Kyrkostyrelsen tillsatte därför år 2020 en arbetsgrupp med representanter från de kyrkliga myndigheterna och landskapsregeringen för att utreda om det fanns ett behov av att göra ändringar i kyrkolagen. Gruppen enades om att behandla de frågor som landskapsregeringen har föreslagit. Rapporten kommer att behandlas av kyrkostyrelsen i slutet av april.

2.2. Relationerna Finland – Åland

Möjligheten till svenskspråkig dialog samt att landskapsregeringen kopplas in i tillräckligt tidigt skede av en process så att det finns faktiska möjligheter att påverka processen i ett ärende som hör till rikets behörighet men som berör Åland är grundläggande förutsättningar för att självstyrelsesystemet ska fungera på ett tillfredsställande sätt. Särskild uppmärksamhet behöver därför fästas vid att en dialog gällande aktuella lagstiftningsförslag kan åstadkommas i god tid samt att material i dessa finns tillgängligt på svenska så tidigt som möjligt i processen, tyvärr har detta brustit under året och situationen har till denna del försämrats.

Den 1 september 2022 ombildades Ålandskontoret i Helsingfors till Ålands representation i Helsingfors. Samtidigt skedde en personalförstärkning i och med att Ålands representant i Helsingfors anställdes. Ålands representation i Helsingfors är Ålands landskapsregerings representationskontor i övriga Finland. Verksamhetens syfte är att verka proaktivt inom de politikområden som ligger inom både riksdagens och lagtingets lagstiftningsbehörighet. Därutöver syftar verksamheten till att skapa och upprätthålla goda relationer mellan Åland och övriga Finland samt verka för hög kännedom om och positiv attityd till Åland hos såväl beslutsfattare som opinionsbildare. Den nya inriktningen och förstärkningen har successivt hittat sina former, men är ännu under utformning. Arbetet vid representationen ligger väl i linje med den av statsrådet antagna strategin för Åland. Därtill har kontakterna på tjänstemannanivå förbättrats mellan ministerierna och landskapsregeringen under året bla genom införande av fler gemensamma kontaktgrupper mellan ministerierna och landskapsregeringen. Vidare genomfördes en sk Ålandsakademi under hösten 2022 där framförallt de Ålandsansvariga kontaktpersonerna vid ministerierna men också andra tjänstemän inom statsförvaltningen som konkret

arbetar med frågor som berör Åland fick tillfälle att under två dagar besöka Åland och lära sig mer om självstyrelsen, det åländska samhället samt vår historia. Ålandsakademin kommer under våren 2023 att följas upp med ett motsvarande besök för åländska tjänstemän i Helsingfors. I januari 2023 bjöds ett stort antal kontaktpersoner vid ministerierna samt andra för Åland betydelsefulla personer vilka på olika sätt är viktiga för relationsbyggandet mellan Helsingfors och Mariehamn till en mottagning för vilken talmannen och lantrådet stod värdar biträdda av ett antal lagtingsledamöter, ministrar och tjänstemän från Åland. Efter mottagningen bjöds gästerna till en föreställning av musikteatern Ålandskungen som gjorde ett gästspel på Alexandersteatern i Helsingfors. Landskapsregeringen uppfattar att verksamheten vid representationen nu fungerar mycket väl och att Ålands representation i Helsingfors tagits väl emot bland såväl de olika aktörerna i Helsingfors som lagtingets partier. Landskapsregeringen anser därför att upplägget bör förbli permanent.

Landskapsregeringen konstaterar slutligen att särskilt justitieministeriet, så som systemet idag är uppbyggt, har en central roll vad gäller säkerställande av Ålandskunskapen och att bevaka att rikslagstiftningen uppgörs i enlighet med självstyrelselagens behörighetsfördelning.

Landskapsregeringen betonar slutligen betydelsen av kontakter mellan lagtinget och riksdagen samt mellan partierna i riksdagen och lagtinget. Landskapsregeringen konstaterar även att ett fungerande samarbete kräver fungerande kommunikationer så att fysiska möten underlättas. Digitala möten är viktiga men kan inte ersätta fysiska möten. Landskapsregeringen arbetar därför även med att förbättra kommunikationerna mellan Helsingfors och Mariehamn.

2.3. Svenska språket

2.3.1. Allmänt

Det finns en fortlöpande problematik kring bristande material på svenska, korta utlåtandetider och att tiden mellan riksdagens behandling och ikraftträdande av aktuell lagstiftning är mycket kort. Sammantaget försvårar detta möjligheten till bedömningar av behoven av lagstiftningsåtgärder inom ramen för åländsk lagstiftningsbehörighet.

Enligt 38 § i självstyrelselagen för Åland ska skrivelser och andra handlingar som utväxlas mellan landskapsmyndigheterna och statens myndigheter avfattas på svenska. Det finns problem med bristande material på svenska, korta utlåtandetider och att tiden mellan riksdagens behandling och ikraftträdande av aktuell lagstiftning är mycket kort. Det har även förekommit situationer där landskapsregeringen som svenskspråkig remissinstans

haft kortare utlåntetider än finskspråkiga instanser. Detta strider både mot likabehandlingsprincipen och god lagberedningssed. Sammantaget försvårar detta möjligheten till bedömningar av behoven av lagstiftningsåtgärder inom ramen för åländsk lagstiftningsbehörighet eller möjlighet att avge utlåtande över hela propositionen. Avsaknad av vissa delar av en proposition på svenska, som till exempel detaljmotiven, medför att landskapsregeringen har svårt att kunna bilda sig en heltäckande uppfattning i utlåtandena och landskapsregeringen har därmed inte heller kunnat ge alla för Åland eventuella relevanta synpunkter.

Den oroväckande trenden är att det svenskspråkiga materialet verkar minska särskilt i tidigare beredningsskeden då det ännu finns möjlighet att påverka det materiella innehållet. Under år 2022 har utkast till regeringens propositioner ofta enbart delvis översatts till svenska. Språkliga brister har under senare delen av 2022 förekommit i princip alla begäranden om utlåtande inom området hälso- och sjukvård. Avsaknad av delar av en proposition på svenska medför att landskapsregeringen har haft svårt att kunna bilda sig en heltäckande uppfattning i sakfrågorna och därmed inte har möjlighet att ge alla för Åland eventuella relevanta synpunkter.

2.3.2. God medicinsk praxis och Migrationsverkets datasystem

Med kännedom om att statsanslaget för God medicinsk praxis under tidigare år i sin helhet använts till den finskspråkiga versionen fortsätter landskapsregeringen att följa frågan om svenskspråkig översättning så att även en svenskspråkig version fortsatt säkerställs.

Migrationsverkets ärendehanteringssystem för utlänningsärenden (UMA) är enbart tillgängligt på finska detsamma gäller de handlingar som finns tillgängliga i systemet. Enligt 36 § självstyrelselagen är ämbetsspråket i stats-, landskaps- och kommunalförvaltningen svenska, varvid även datasystemen måste vara tillgängliga på svenska. Ålands polismyndighet, Ålands arbetsmarknads och studieservicemyndighet, flyktingmottagningen på Åland och de åländska kommunerna behöver vid utövning av sina funktioner tillgång till systemet. Landskapsregeringen har varit i kontakt med inrikesministeriet och påtalat behovet av att systemet även fås på svenska. Landskapsregeringen avser vidare ytterligare aktualisera frågan med ministeriet under våren.

2.3.3. Språkrådet

Landskapsregeringen konstaterar att Ålands självstyrelse i grunden är ett språkskydd för det enspråkigt svenska Åland. Finland är bundet genom internationell rätt i fråga om Ålands särställning. Därmed är frågan om hur tillgången på svenskspråkiga heltäckande

bestämmelser kan tryggas inom såväl landskapets som rikets behörighetsområden av internationellt intresse. Det är därför viktigt att samhällsutvecklingen inte leder till att svenska språkets ställning i förhållandet till finska språkets ställning inom såväl offentlig som privat sektor försvagas. Landskapsregeringen konstaterar att ett konkret genomförande av statsrådets nya nationalspråksstrategi skulle kunna utgöra ett viktigt led för att trygga svenskans ställning i Finland.

Landskapsregeringens språkråd har under år 2022 arbetat vidare och vid sina möten bl.a. behandlat olika sektors språkliga utmaningar. För att betona språkfrågans betydelse för landskapsregeringen är lantrådet ordförande och vicelanrådet viceordförande i språkrådet. Språkrådets protokoll finns på <https://www.regeringen.ax/andra-verksamheter-hor-forvaltningen/sprakradet>.

2.4. Informationshantering

Landskapsregeringen tillsatte i februari 2021 en arbetsgrupp med uppgift att utreda behovet av lagstiftning för den offentliga sektorn rörande informationshantering. Arbetsgruppen överlämnade sitt slutbetänkande om lagstiftningsbehovet för förvaltningens fortsatta digitalisering i mars 2022. Betänkandet överlämnades till lagtinget som en bilaga till meddelande 3/2021-2022 om den åländska förvaltningens fortsatta digitalisering. I april 2022 överlämnade landskapsregeringens rättsliga och internationella enhet en lagstiftningspromemoria (utgående från arbetsgruppens slutbetänkande) till lagberedningen innehållande förslag till en ny lag om informationshantering inom den offentliga förvaltningen, förslag om ändring av förvaltningslagen för Åland samt förslag om ändring av landskapslagen om tillgängliga webbplatser.

2.5. Näringsrätt och jordförvärv

Landskapsregeringen tillsatte den 25 februari 2020 en arbetsgrupp med uppdrag att utreda behovet av en modernisering av närings- och jordförvärvsrätten samt att utarbeta ett förslag till moderniserad lagstiftning. Som stöd för arbetsgruppens arbete tillsattes i september 2020 en parlamentarisk referensgrupp med medlemmar från samtliga lagtingspartier.

Den 14 januari 2021 överlämnade arbetsgruppen ett första delbetänkande om en modernisering av näringsrättslagstiftningen. Ett lagförslag om en ny landskapslag om näringsrätt och näringstillstånd överlämnades till lagtinget i december 2021. Lagtinget antog lagen i april 2022. Under lagstiftningskontrollen av landskapslagen begärdes utlåtanden från Ålandsdelegationen och Högsta domstolen. HD ansåg i sitt utlåtande att de centrala bestämmelserna om det svenska språket i lagen skulle förordas förfalla med

hänvisning till att bestämmelserna stod i uppenbar konflikt med EU-rätten. Republikens president valde under hösten 2022 att lägga in sitt veto mot lagen i enlighet med HD:s utlåtande. Landskapsregeringen har efter republikens presidents veto beslutat att det inte är möjligt att sätta lagen i kraft när de centrala bestämmelserna förordats förfalla. I stället har beredningen av ett omarbetat lagförslag inletts.

Arbetsgruppen överlämnade ett andra delbetänkande om modernisering av jordförvärvslagstiftningen den 18 november 2021. I betänkandet föreslås att landskapsförordningen (2003:70) om jordförvärvstillstånd ska upphävas och att relevanta bestämmelser i förordningen ska införlivas i uppdaterad form enligt nuvarande beslutspraxis i landskapslagen (2003:68) om jordförvärvsrätt och jordförvärvstillstånd. Det övergripande syftet med reformen är att stärka rättssäkerheten, öka regelverkets transparens samt att underlätta handläggningen av ärenden rörande jordförvärv. Enligt betänkandet utvidgas inte jordförvärvsrätten, men det blir i vissa situationer enklare att erhålla jordförvärvstillstånd. Förslagen i betänkandet bereds för närvarande vidare av lagberedningen och ett lagförslag överlämnas till lagtinget före sommaren.

2.6. Ålands polismyndighet

Internationellt sett är det ovanligt att en autonomi har behörighet över polisiära frågor. Ålands polismyndighet är således unik internationellt sätt. Att allmän ordning och säkerhet är en åländsk behörighet skiljer sig från lösningarna i andra autonoma områden och avvikelser från normen stärks ytterligare av att Ålands polismyndighet sköter rikets polisuppgifter i enlighet med Republikens presidents förordning om polisförvaltningen i landskapet Åland (56/2020).

Utvecklingen inom tre specifika områden har dock under senare år orsakat problem:

1. Förändringarna i verksamhetsmiljön där kriminaliteten inte mera är lokal, utan har professionaliserats och bildar en egen bransch.
2. Utvecklingen av rikets polisförvaltning har ändrat de (lokala) polisinstansernas uppgifter, vilket i sin tur har en effekt på hur de nationella enheterna har utvecklat sin verksamhet. Förändringarna spiller över på Ålands polismyndighet på ett sätt som ökar arbetsbördan men framförallt kostnaderna på ett orimligt sätt. I takt med att sådant som hör till rikets behörighet ställer ökade krav på resurser sker en förskjutning mot att säkerställa att uppgifter under rikets behörighet förverkligas på bekostnad av de uppgifter som ligger inom landskapets behörighet (förskjutning av personal och utrustning). Riket ställer utgående från sin

egen organisation ökade krav på specialkunskaper, kvalitetsarbete och utveckling på ett sätt som inte alltid beaktar Åland, speciellt inte när det gäller den språkliga dimensionen (t.ex. kriminaltekniska utredningens kvalitetshandbok och standardiserade processer mm.). Samtidigt har kunskapen i riket om Ålands polisinrättnings särställning så gott som försvunnit.

3. Digitaliseringen och den teknologiska utveckling som driver omvärldsutvecklingen är ytterst kostsam. Utvecklingen gäller såväl utrustning som datasystem och systemhelheter. En potentiell integration av utalarmeringssystemen Ålarm-Erica utgör ett exempel där integrationen av ett system automatiskt medför gränssnitt som möjliggör att flera andra nödvändiga datasystem kan tillämpas på Åland utan att Ålands polismyndighet själv behöver upphandla systemen och stå för kostnaderna. Utan att hänga med i den teknologiska utvecklingen kommer inte Ålands polismyndighet klara av att på ett kvalitativt och effektivt sätt sköta sina lagstadgade uppgifter.

Samhällsutvecklingen ställer helt nya krav på Ålands polismyndighet såväl gällande ansvar som krav på kompetens. Anpassningen till utmaningarna har kostnadseffekter som är av tidigare oskådad natur. De största utmaningarna gentemot riket ligger fortfarande inom utbildningsfrågorna och kostnadsfördelningen. Trots att finansieringsmekanism finns på plats haltar implementeringen av kostnadsersättningar. Överenskommelseförordningen behöver ses över och uppdateras till att motsvara dagens omständigheter.

2.7. Ålands demilitarisering och neutralisering samt säkerhetsläget i Östersjön

2.7.1. Ålands demilitarisering och neutralisering

Ur ett säkerhetspolitiskt perspektiv har år 2022 varit ett omvälvande år. Rysslands krig mot Ukraina som inleddes den 24 februari 2022 har medfört ett helt annat säkerhetspolitiskt läge än för ett år sedan. Med anledning av Rysslands krig mot Ukraina beslutade Finland att våren 2022 ansöka om medlemskap i försvarsalliansen Nato. Det stod tidigt klart att både Finland och Åland hade samma utgångspunkt i diskussionerna om Finlands Natomedlemskap, nämligen att Ålands demilitarisering och neutralisering skulle bevaras oförändrad. I meddelande nr 3/2022/2023 om landskapsregeringens externpolitik redogör landskapsregeringen för Natomedlemsskapsförhandlingarna och hur man försäkrat sig om att Ålands demilitariserade och neutraliserade status förblir oförändrad vid Finlands Nato-medlemskap.

Det säkerhetspolitiska läget i Östersjöområdet påverkar självfallet även Åland, vars strategiska betydelse man inte kan bortse från. Den ökade säkerhetspolitiska oron i Östersjöområdet leder till att det finns ett intresse för Ålands demilitarisering och neutralisering i omvärlden och det har under det senaste året förts en debatt i medierna både i Finland och på Åland om Ålands särställning och huruvida den borde ändras. Både Republikens President och Finlands utrikesminister samt företrädare för Sverige har dock vid upprepade tillfällen uttryckt vikten av att Ålands demilitarisering och neutralisering respekteras och kvarstår, vilket är en ståndpunkt som landskapsregeringen delar.

Ålands demilitarisering och neutralisering har under en lång tid bidragit till att upprätthålla stabiliteten i Östersjöområdet, vilket är av särskild betydelse mot bakgrund av den rådande säkerhetspolitiska situationen. Landskapsregeringen håller sig fortlöpande uppdaterad om det säkerhetspolitiska läget samt har en nära dialog med både utrikesministeriet och försvarsministeriet.

2.7.2 Samarbetsgruppen med försvarsministeriet

Den samarbetsgrupp mellan försvarsministeriets och landskapsregeringens tjänstemän som bildades år 2017 har under 2022 haft ett fysiskt möte samt några distansmöten. Kontakterna på tjänstemannanivå är goda och dialogen fortgår även vid sidan av kontaktgruppens möten i frågor av gemensamt intresse.

2.7.3. Fartygsbesök och överflygningar

Årligen genomför marinen planerade fartygsbesök i åländska vatten. Under 2022 fick Åland meddelande om sammanlagt 39 fartygsbesök. Landstigning skedde vid 7 besök. Besöken föranledde inte några åtgärder. De årliga möten som hålls mellan företrädare för marinen, lagtinget och landskapsregeringen är betydelsefulla eftersom de ger möjlighet att regelbundet utbyta information samt föra diskussioner om aktuella frågor. Med anledning av covid-19-pandemin har det varit svårt att ordna fysiska möten, men under hösten 2022 hölls ett möte med gränsbevakningsväsendet.

Tabell fartygsbesök:

År	Totalt antal	Landstigning	Handräckning
2010	26	8	
2011	28	11	
2012	14	11	
2013	18	6	
2014	19	5	
2015	12	3	
2016 ^[1]	27	9	1
2017	29	6	1
2018	37	11	
2019	30	8	1
2020	31	9	7
2021	27	7	2
2022	32	7	

2.7.4. Gränsbevakningen

De uppgifter som utförs av gränsbevakningen är av stor vikt för det åländska samhället och samarbetet mellan gränsbevakningen och de åländska myndigheterna är gott.

Covid-19-pandemin, som pågått i två år gav med sig i början av 2022. Övervakningen av de inre gränserna avslutades den 31 januari 2022. Sjöbevakningssektionen fortsatte att ge handräckning fram till den 30 juni 2022 med anknytning till kampen mot pandemin.

Gränsbevakningsväsendet mötte en ny utmaning i säkerhetsmiljön, då Ryssland började ett omfattande anfallskrig i Ukraina. Kriget har inverkat på Västra Finlands sjöbevakningssektionens verksamhetsmiljö även om något omedelbart hot inte inriktas på Finlands- eller Ålands gränssäkerhet. Under år 2022 utvecklades gränsbevakningsväsendets kapacitet och beredskap för att svara på de förändrade säkerhetshoten på land och till havs bland annat genom utbildningsinsatser.

I december avslutades en svenskspråkig grundkurs för sjöbevakare och fyra elever började sin yrkeskarriär vid Ålands sjöbevakningsstation, två på Kökar och två i Mariehamn.

^[1] Siffrorna för 2009-2015 räknas för tiden 1.11-31.10. Fr.o.m. 2016 räknas besöken per kalenderår.

Det årliga mötet mellan gränsbevakningsväsendets ledning och landskapsmyndigheterna hölls den 25 oktober 2022. Vid mötet utbyttes information och aktuella frågor diskuterades. Mötena är av stor vikt för bägge parter.

Landskapsregeringen och inrikesministeriets gränsbevakningsavdelning har gemensamt arbetat med en ändring av överenskommelseförordningen gällande bekämpning av miljöskador till havs. Avsikten är att den ska bli klar under våren.

2.7.5. Ålandsexemplet

Kontaktgruppen mellan utrikesministeriet och landskapsregeringen har till syfte att utveckla och öka Ålandsexemplets användning i internationella sammanhang samt att utveckla och utöka informationen om samt kontakterna till Åland. Kontaktgruppen har under år 2022 haft tre möten. I enlighet med verksamhetsplanen har temamöten hållits. Kontaktgruppen har tidigare betonat vikten av närmare kontakter med andra avdelningar och enheter vid utrikesministeriet och bjuder därför kontinuerligt in nyckelpersoner från olika avdelningar och enheter att delta vid ett möte för information och diskussion kring aktuella frågor.

Under året har bland annat den nuvarande säkerhetspolitiska situationen och Finlands Nato-ansökan diskuterats samt möjligheterna att ordna röstning i de åländska valen vid vissa finländska ambassader. Under våren 2022 ordnades ett seminarium i Haag med anledning av självstyrelsens 100-årsfirande.

3. Frågor inom finansavdelningens förvaltningsområde

3.1. Det ekonomiska systemet

Enligt 48 § i självstyrelselagen gör finansministeriet och landskapsregeringen minst vart tredje år en bedömning av om det finns grunder enligt 47 § 2–4 mom. Självstyrelselagen för Åland (ÅFS 1991/71) att ändra avräkningsgrunden och ger sitt förslag till Ålandsdelegationen. Under år 2023 inleds arbetet med att ta fram underlagsmaterial inför bedömningen. Avsikten är att hålla det första bedömningsmötet i slutet av år 2023. Då finns det tillgång till slutliga uppgifter om beskattningen för skatteåren 2021 och 2022, statsboksluten för åren 2021 och 2022 samt statsbudgeten för åren 2021 - 2023 och budgetpropositionen för år 2024.

3.2. Särskilt bidrag/Tillskott under exceptionella förhållanden

Ålands landskapsregering anhöll i december 2021 om ett särskilt bidrag enligt 51 § självstyrelselagen för Åland med anledning av Covid-19-pandemins inverkan år 2020. Ålands landskapsregering konstaterade i anhållan att Covid-19-pandemin särskilt hade drabbat den åländska ekonomin i och med att gränstrafiken hamnade i en kraftig recession och besöksnäringen stängdes ner. Landskapsregeringen anförde att denna väsentliga rubbning i samhällsekonomin medförde kostnader för landskapet som enligt självstyrelsesystemet ska täckas av staten. De direkta merkostnader, bestående av bl.a. understöd till näringslivet och ökade verksamhetskostnader, som landskapet ådrog sig uppgick till 17 537 120 euro. Ålandsdelegationen beslutade i juli 2022 att bevilja landskapet ett särskilt bidrag som motsvarade det av landskapsregeringen anhållna beloppet till förhindrande och undanröjande av de väsentliga rubbningar i samhällsekonomin som särskilt drabbat landskapet under år 2020. Republikens President stadfäste den 30 september 2022 Ålandsdelegationens beslut.

I december 2022 anhöll landskapsregeringen åter om ett tillskott under exceptionella förhållanden enligt 51 § självstyrelselagen med anledning av Covid-19-pandemins inverkan år 2021 uppgående till 6 110 177 euro. En ändring av självstyrelselagen år 2020 medförde en ändring av begreppet särskilt bidrag till tillskott under exceptionella förhållanden, men innehållet i lagrummet har inte ändrats. Ålandsdelegationens beslut gällande 2022 års anhållan väntas under år 2023.

3.3. Skattegränsen

EU:s nya tullagstiftning, Unionens tullkodex (EU) nr 952/2013 (unionstullkodex) och dess delegerade- och genomförandeförordningar, började tillämpas den 1 juni 2016. Tullen har under flera år arbetat med den nationella verkställigheten av det nya nationella tullklareringssystemet. I oktober 2022 utfärdade Tullen två nya föreskrifter och ett kundmeddelande gällande förändringar i skattegränsdeklarationer. De nya förfarandena var avsedda att träda i kraft i november 2022, men till följd av dialog mellan Tullen, landskapsregeringen och representanter från det åländska näringslivet infördes en övergångsperiod till slutet av år 2022. Förändringarna gäller bl.a. att anmälan av varors ankomst ska inges i Tullklareringstjänsten eller via meddelandedeklaration och att värde blir en obligatorisk uppgift i nationella tulldeklarationer.

En viktig fråga har varit vilka uppgifter som ska lämnas i tulldeklarationen direkt vid varornas ankomst, eftersom en faktura i många fall saknas vid den tidpunkten. Utan en faktura har företagaren inte alla uppgifter som krävs i den fullständiga tulldeklarationen, bl.a. varans värde och referensnummer. Landskapsregeringen och det åländska

näringslivet har därför arbetat för att behålla ett förfarande i två steg. Detta innebär att då varorna anländer krävs enbart information från fraktsedeln i en förenklad deklaration, medan den fullständiga deklarationen sedan lämnas i ett senare skede. I och med att Tullen utfärdade de nya föreskrifterna i oktober 2022 stod det klart att möjligheten att använda periodisk deklaration kvarstår både i handeln mellan Åland och övriga Finland samt i handeln mellan Åland och övriga Europa.

Under år 2023 kommer konsekvenserna av de nya förfarandena att analyseras i skattegränsstrategigruppen som består av ministrar och tjänstemän från landskapsregeringen samt representanter från det åländska näringslivet. Landskapsregeringens kommer under 2023 är att förstärka den juridiska argumentationen kring skattegränsfrågan genom att upphandla nödvändiga externa kompetenser. I fråga om Nordirland har EU och Storbritannien ingått ett särskilt avtal gällande varuflödet det sk Windsorramverket. I Windsorramverket har parterna funnit lösningar i handeln mellan Nordirland och Storbritannien, vilka troligtvis går utanför ramen för EU:s tullkodex. Den nordirländska situationen skiljer sig däremot från det åländska skatteundantaget bland annat genom att Storbritannien inte längre hör till EU. Landskapsregeringen avser att fortsätta analysera Windsorramverket i arbetet med att göra skattegränsen så osynlig som möjligt.

3.4. Tillfällig skatt på vinster inom elbranschen och sektorn för fossila bränslen

I december 2022 lämnade rikets regering ett förslag till riksdagen med förslag till lagstiftning om tillfällig skatt på vinster inom elbranschen och sektorn för fossila bränslen (RP 320/2022 rd). I den föreslagna lagen föreskrivs om en ny tillfällig skatt på 33 procent på vinsterna för elföretagen skatteåret 2023. Skattskyldiga är företag som producerar el och företag som säljer el antingen direkt till slutförbrukare eller för återförsäljning. Bakgrunden till förslaget är rådets förordning (EU) 2022/1854 om nödgärder i samband med höga energipriser. Syftet med propositionen är att skära ned ökade vinster som elföretagen har haft på grund av det höjda elpriset.

Ålands landskapsregering hävdade i sitt utlåtande gällande den tillfälliga vinstskatten att lagstiftningsbehörigheten ska höra till lagtinget. Finansministeriet ansåg att lagstiftningsbehörigheten hörde till riket, men på begäran av landskapsregeringen sändes lagförslaget till Ålandsdelegationen för utlåtande enligt 56 § självstyrelselagen för Åland. Ett lagförslag i form av en så kallad blankettlag om temporära vinstskatter inom elbranschen och branschen för fossila bränslen har beretts hos landskapsregeringen och inlämnats till Ålands lagting. Lagstiftningsbehörigheten kommer således slutligen att

avgöras av Högsta domstolen och presidenten under år 2023. Landskapsregeringen fortsätter under 2023 att bevaka frågan om den tillfälliga vinstskatten samt de stödåtgärder som är knutna till vinstskatten som är avsedda att stöda elkonsumenterna.

4. Frågor inom social- och miljöavdelningens förvaltningsområde

4.1. Reform gällande inrättande av välfärdsområden

Landskapsregeringen fortsätter bevaka de ändringar som man på nationell nivå förverkligar inom områden som angränsar till och påverkar rättsområden där Åland inte har lagstiftningsbehörighet. I riket har välfärdsområden övertagit ansvaret för bl.a. socialvården från och med den 1 januari 2023. Landskapsregeringen har bl.a. i ett otal utlåtanden påpekat de problem som uppstår p.g.a. att man i den lagstiftning som ändrats/införts och som utgör riksbehörighet inte beaktat att Åland inte omfattas av reformen. Trots detta kvarstår många av de problem som landskapsregeringen lyft. Det här kräver fortsättningsvis mycket resurser, resurser som skulle behövas för utveckling inom ramen för åländsk lagstiftningsbehörighet.

Vid genomgång av de ändringar som har antagits av riksdagen i lagstiftning rörande hälso- och sjukvård samt till denna anknuten lagstiftning, konstaterades ett antal oklarheter och brister som enligt landskapsregeringen behöver åtgärdas för att lagstiftningen som avsetts ska kunna tillämpas även på Åland. Redan hösten 2020 påpekade landskapsregeringen för social- och hälsovårdsministeriet att det finns ett behov av att i den rikslagstiftning som reviderades på grund av införandet av välfärdsområden beakta tillämpligheten på Åland. Våren 2021 identifierade landskapsregeringen oklarheter och brister i 105 lagar vilket social- och hälsovårdsministeriet underrättades om. Bristerna i lagstiftningen har framförts upprepade gånger men dessa har inte åtgärdats. Som följd av att välfärdsområden infördes 1.1.2023 uppstod det därmed en problematisk situation där Ålands polismyndighet och myndigheten Ålands hälso- och sjukvård saknade en tydlig rättslig grund att inom rikets lagstiftningsbehörighet utföra vissa myndighetsuppgifter.

Enligt 27 § 29 punkten självstyrelselagen har riket lagstiftningsbehörighet i fråga om smittsamma sjukdomar hos människor. Enligt 30 § 9 punkten i självstyrelselagen ska de uppgifter som enligt lagstiftningen om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos människor ankommer på en riksmyndighet eller på kommunerna i landskapet skötas av landskapsregeringen eller någon annan myndighet som anges i landskapslag.

I och med rikets social- och hälsovårdsreform anpassades lagen om smittsamma sjukdomar (FFS/1227/2016) (smittskyddslagen) till rikets nya organisations- och ansvarsfördelning. En tills vidare olöst konsekvens av reformen och som landskapsregeringen påtalat sedan hösten 2020 angående införandet av begreppet välfärdsområde i smittskyddslagstiftningen är frågan om vilken myndighet som ska handha förvaltningsuppgifterna enligt lagstiftningen om smittsamma sjukdomar hos människor inom hälso- och sjukvården på Åland.

Inrättandet av välfärdsområden i riket medför att den rättsliga grunden för fördelningen av förvaltningsbehörighet rörande rättsområdet smittsamma sjukdomar hos människor i självstyrelselagen måste ses över. Riksdagen har i smittskyddslagen infört en övergångsbestämmelse i fråga om ikraft trädelsen som lyder " *De behöriga myndigheter som i landskapet Åland svarar för bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos människor bestäms enligt den lagstiftning som gällde rikets myndigheter och kommuner vid ikraftträdandet av denna lag, tills något annat föreskrivs.*" Grundlagsutskottet betonade dock att det föreslagna regleringssättet inte är det bästa möjliga och att det med tanke på Ålands självstyrelse vore lämpligare att i stället för att införa den föreslagna lagstiftningen skriva in de behövliga ändringarna i självstyrelselagen (se även GrUU 18/2022 rd, stycke 9). Utskottet anser det mycket viktigt att självstyrelselagen ändras till denna del och betonar att det arrangemang som grundar sig på övergångsbestämmelsen bör vara kortvarigt. Landskapsregeringens verkar för en ändring av självstyrelselagen och införandet av en överenskommelseförordning som reglerar förvaltningsuppgifterna inom smittskydd och övrig hälso- och sjukvård. Förhandlingar pågår med social- och hälsovårdsministeriet och justitieministeriet.

Landskapsregeringen konstaterar slutligen att det pågår ett arbete i riket med att förbättra kostnadseffektiviteten inom läkemedelsförsörjningen varav en del är att minska de priser som läkemedelsanvändarna betalar för läkemedlen och därmed minska statens utgifter för läkemedelsersättning. Genom att minska statens utgifter vill man bidra med finansieringen av minimidimensioneringen av omsorgspersonal i riket. Finansieringen som gäller förstärkning av personalresurser inom rikets äldreomsorg kommer dock inte åländsk äldreomsorg till del eftersom äldreomsorgen som en del av socialvården tillhör lagtingets lagstiftningsbehörighet.

4.2. Flerkanalsfinansieringen

En ministerarbetsgrupp för social- och hälsovård i riksregeringen har antagit en färdplan för avveckling av flerkanalsfinansieringen. Åtgärderna i färdplanen ska genomföras stegvis och gäller ersättningar för vård och undersökning inom den privata sjukvården,

reseersättningar, rehabilitering och läkemedel. Som ett första steg genomfördes från årsskiftet 2022-23 besparingar i ersättningarna för vård och undersökningar inom den privata hälso- och sjukvården. Följande steg tas av kommande riksregering. Landskapsregeringen har som målsättning att följa utvecklingen samt att informera berörda ministerier och ministrar om förändringarnas effekter på Åland.

Gällande läkemedelsersättningar är åtgärden i enlighet med färdplanen att 2026 överföra finansieringsansvaret till välfärdsområdena, och att Folkpensionsanstalten fortfarande svarar för genomförandet som helhet. 67 procent är det statliga finansieringsansvaret för läkemedelsersättningarna vilken är den del som avses överföras till välfärdsområdena. Resterande finansieringsandelen om 33 procent är löntagarnas försäkringspremier vilken avses förbli oförändrad. År 2021 och 2022 uppgick läkemedelsersättningarna på Åland till ca 6,8 miljoner euro per år för läkemedel på recept. Då det inte finns välfärdsområden på Åland behövs en separat utredning över vilka möjliga och ändamålsenliga lösningar rörande läkemedelsersättningar som skulle vara möjliga i landskapet och av stor vikt är att Ålands särförhållande beaktas i det fortsatta arbetet.

4.3. Privat hälso- och sjukvård

Enligt 18 § 12 punkten i självstyrelselagen hör hälso- och sjukvård med de undantag som gäller i 27 § 24, 29 och 30 punkten i självstyrelselagen till landskapets lagstiftningsbehörighet. Av 27 § 30 punkten självstyrelselagen framgår att behörigheten att vara verksam inom hälso- och sjukvården, mediciner och produkter av läkemedelstyp och narkotiska ämnen, är rikets behörighet. Den offentliga hälso- och sjukvården på Åland tillhandahålls av myndigheten Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS). Den privata hälso- och sjukvården är inte nämnd i självstyrelselagen men det har enligt praxis sedan 1990-talet varit rikets lagstiftning gällande privat hälso- och sjukvård (FFS 152/1990) som varit gällande på Åland.

År 2022 klargjorde Ålandsdelegationens i ett utlåtande av den 21.07.2022 att privat hälso- och sjukvård är åländsk lagstiftningsbehörighet. Därmed påbörjades arbetet med att stifta en åländsk lag. Lagstiftningsarbetet bedöms fortsätta ännu under 2023. I samband med detta avses även att under 2023 utreda olika frågeställningar som berör privat hälso- och sjukvård samt hur olika delar ska hanteras bl.a. vad gäller tillsyn och tillstånd.

4.4. Kemikalielagstiftningen

Kemikalielagstiftningen har under de senaste decennierna vuxit i omfattning och styrs i stor utsträckning av EU-förordningar. De verkställande myndigheterna förutsätts ha tillgång till såväl expertis som teknisk utrustning och laboratorier. Förvaltningsuppgifterna

har mångdubblats men också ändrat karaktär. Det är inte längre rimligt att landskapsregeringen upprätthåller alla de funktioner som kemikalielagstiftningen förutsätter. Redan år 2014 tog landskapsregeringen initiativ till en överenskommelseförordning genom vilken riksmyndigheter skulle sköta en del av förvaltningsuppgifterna för Ålands del. Någon överenskommelseförordning finns fortfarande inte på plats, men behovet är större än någonsin. Under arbetet med revideringen av nuvarande självstyrelselag avses frågan om förvaltningsbehörigheten att tas upp.

4.5. Ny lag om miljöskadefond

En ny lag om miljöskadefond (FFS 1262/2022) kommer att träda i kraft år 2025. Samtidigt upphävs lagen om oljeskyddsfonden (FFS 1406/2004). Syftet är att utvidga och omvandla oljeskyddsfonden till en mer allmän miljöskadefond för att ersättning för olika typer av miljöskador ska kunna utgå i större utsträckning. Landskapsregeringen har deltagit aktivt i miljöministeriets beredning av den nya lagen. Ministeriet har tagit hänsyn till landskapsregeringens lagstiftningsbehörighet samt på ett tillfredsställande sätt beaktat landskapsregeringens synpunkter. Regleringen om avgifter och ersättning innebär att miljön på och kring landskapet Åland skyddas genom möjligheten till ersättning ur miljöskadefonden. Vad gäller uttag av miljöskadeavgiften från åländska verksamhetsutövare har dock lagtinget lagstiftningsbehörigheten, vilket medför att åländsk lagstiftning krävs för att lagen om miljöskadefond ska bli fullt tillämplig på Åland.

4.6. Smitta hos husdjur

Under 2022 liksom även tidigare år 2021 har Åland drabbats av utbrott av smittosamma sjukdomar hos fiskar. År 2021 uppdaterades nationell lagstiftning på området smittosamma sjukdomar hos husdjur. Det grundar sig i revideringar av EU-lagstiftning och den djurhälsolagstiftning som trädde i kraft i de europeiska länderna samtidigt. I den riksomfattande lagen om djursjukdomar (FFS 76/2021) fördelas förvaltningsbehörigheten mellan kommuner, regioner, livsmedelsverket samt jord- och skogsbruksministeriet. Då Åland har förvaltningsbehörigheten även gällande riksuppgifter enligt 30 § självstyrelselagen har behovet av en översyn av ansvarsfördelningen ökat. På flera områden som i fråga om representation, beredskap, möjligheten till att sätta in skyndsamma åtgärder, vid internationell handel samt inte minst i frågor om ekonomiska ersättningar och resurser saknar landskapsregeringen förutsättningar att uppfylla EU:s rättsakter. Från Jord- och skogsbruksministeriets sida inkom ett förslag till överenskommelseförordning. Några beslut har inte fattats i frågan under året utan diskussioner om möjliga lösningar fortsätter under 2023. Landskapsregeringens målsättning är att förvaltningsbehörigheten i revideringen av självstyrelselagen skulle

omfördelas så att förvaltningsuppgifterna som tillhör riksmyndigheter skulle återföras till staten medan de kommunala uppgifterna fortsatt skulle handhas av ÅMHM. Vissa specifika myndighetsuppgifter som riksmyndigheterna handhar skulle sedan genom en överenskommelseförordning kunna handhas av landskapsregeringen.

4.7. Världshälsoorganisationen (WHO)

Under 2022 initierade landskapsregeringen frågan om Ålands möjligheter att bli associerad medlem i Världshälsoorganisationen WHO. Som ett första steg i processen fick landskapsregeringen möjlighet att med en representant delta i Finlands delegation för WHO:s regionalkommittés möte i Tel Aviv i september 2022. Landskapsregeringen avser att under år 2023 fortsätta dialogen med social- och hälsovårdsministeriet samt utrikesministeriet om möjligheterna för Åland att bli associerad medlem i WHO.

5. Frågor inom utbildnings- och kulturavdelningens förvaltningsområde

5.1. Utbildning till klasslärare

Åbo Akademi har pausat arbetet med att utvidga sin klasslärarutbildning till Sverige som var planerad att påbörjas 2023. Därmed har landskapsregeringens tagit ett uppehåll i diskussionerna med Åbo Akademi om att ett antal platser i Sverige kan reserveras för åländska studeranden.

5.2. Studieadministrativa system

Arbete pågår för att de åländska eleverna och studerande effektivare ska få sina studiemeriter och avlagda examina in i de finländska nationella studieadministrativa systemen med dess register. Det gäller system som omfattar grundskoleutbildningen och gymnasieutbildningarna men även högskoleutbildningarna. Genomförandet kräver vissa lagändringar i riket.

5.3. Ersättning för de som sökt tillfälligt skydd på Åland från Ukraina

På grund av Rysslands anfallskrig mot Ukraina har över 300 ukrainska medborgare till Åland ansökt om tillfälligt skydd på Åland. Med anledning av den ökade flyktingströmmen har en flyktingförläggning öppnats i juni på Åland för alla som inte är kvotflyktingar, att

registrera sig till. Flyktingförläggningen administreras av Migrationsverket i Finland, drivs av Egentliga Finlands Röda kors och är en filial för förläggningen i Pansio i Åbo. Migrationsverket står via förläggningen för kostnader för mottagningstjänster som inkvartering, brukspenning, hälso- och sjukvårdstjänster, nödvändig socialservice, tolktjänster och arbets- och studieverksamhet.

Av de över 300 ukrainarna som sökte sig till Åland under 2022 var drygt 100 barn och ungdomar. Många av dem kunde redan under vårterminen upptas i den kommunala skolverksamheten och barnomsorgen. Ersättningen till de åländska och finländska kommunerna för de ökade kostnaderna utlovades av den finska staten på ett tidigt skede men eftersom den ekonomiska kompensationen kanaliserades genom rikets statsandelssystem förbisågs de åländska kommunerna. Landskapsregeringen har under året vid ett flertal tillfällen lyft frågan till olika ministerier i Finland och den utlovade ersättningen bör under 2023 kunna genomföras så fort ett legalt utbetalningssystem finns tillgängligt.

5.4. Praktisk tjänstgöring för psykologer (PTP) på Åland

Frågan om möjliggörande av praktisk tjänstgöring på Åland för svenskt utbildade psykologer togs upp med minister Lindén vid hans besök på Åland den 12 maj 2022. Sakfrågan har dock inte avancerat.

5.5. Specialiseringsutbildning till allmän läkare

Landskapsregeringen har följt upp ärendet vid minister Lindéns besök i maj 2022, men sakfrågan har inte avancerat. Landskapsregeringens grundhållning är fortfarande att alla praktiska hinder för att kunna göra sin specialiseringsutbildning till allmänläkare vid Helsingfors universitet helt på svenska måste undanröjas.

5.6. Kultursamarbetet och Åland 100

Firandet av Åland 100 fortsatte under 2022. På grund av covid 19-pandemin sköts flera planerade evenemang upp självstyrelsejubileet. Då restriktionerna lättade under våren 2022 kunde jubileet starta på riktigt. Den ursprungliga tanken var att 9 junifirandet skulle utgöra slutpunkt för jubileet som hade startat ett år tidigare. I stället blev det på grund av alla framskjutna programpunkter ett slags nystart och jubiléet avslutades först vid årsskiftet 2023.

Ett stort antal kulturprogram har ingått i jubileumsfirandet under veckoslutet 9-12 juni 2022. Firandet inleddes med firandet av självstyrelsedagen den 9 juni 2022 som bla firades på torget i Mariehamn, på Pommernkajen och i Miramarparken. Prominenta gäster bjöds

in, massa musikframträdanden och mat. En ny version av ålänningens sång inklusive en nyskriven trumpetfanfar framfördes. Åland uppmärksammades också i Helsingfors denna dag. Det tre dagarnas högtidliga firandet avslutades med en Jubileumsgudstjänst i Sunds kyrka.

Under året ordnades också ett stort antal musik- och teaterevenemang, bland annat en musik- och dansgala i dagarna tre. Opera Lisbetha, som hade sitt uruppförande 2021, spelades på Alexanders teatern under våren 2022 i Helsingfors där statsrådets kansli i samband med detta evenemang ordnade en tillställning med mingel och föredrag. Vidare kan nämnas en dramatisering av landstingsledamoten Fanny Sundströms liv, en produktion som turnerade i alla åländska kommuner. "Ålandskungen" är en nyskriven musikal som fick ett varmt mottagande på hemmaplan under hösten. I början av 2023 framfördes den även i Helsingfors. Landskapsregeringen har beviljat stöd till en intressant film om självstyrelsens uppkomst. Filmen har visats i TV både i Finland och i Sverige.

Århundredes åländska maträtt röstades fram och valet föll på Ålands pannkakan. Under året arrangerades en novelltävling under namnet "Åland skriver" för att stärka det litterära rummet och ta fast på det stora intresset för skrivande. 175 bidrag lämnades in och några av dem publicerades sedan i en antologi.

I slutet av året arrangerades en Kulturgala för första gången på Åland av Ålands Kulturdelegation som samlade ett hundratal deltagare. Till galan beställdes en nyskriven dikt som lästes upp med anledning av självstyrelsejubileet.

Finlands gåva till Åland donerades av statsrådet och var en tidsbunden professur i juridik vid Åbo Akademi om självstyrelsen och autonomin.

Smyckeskonstnären Annika Åkerfelt fick i uppdrag att ta fram en jubileums medalj, upptryckt i 100 exemplar. Den delades ut till femtio personer som uppmärksammades för sina särskilda insatser för självstyrelsen under årens lopp.

I samband med firandet av Åland 100 i juni 2022 öppnade det nya besökscentret i Bomarsund.

I mars 2022 genomfördes en Ålandsvecka i de finländska skolorna. Under fem dagar fick både elever och lärare i alla stadier möjlighet att ta del av kunskaper om Åland i olika ämnen så som samhällslära, historia, geografi, språkundervisning etc. Materialet som framtoogs för detta ändamål kan användas även framöver och en Ålandsvecka planeras

också för 2023. Utöver detta kan även det nya digitala samhällsläromedlet om Åland som färdigställdes under 2022 för den åländska undervisningen användas i finländska skolor.

5.7. Kultursamarbete i övrigt

Diskussioner förs med undervisnings- och kulturministeriet samt nationalbiblioteket i Finland om förutsättningarna att ansluta de åländska museerna, biblioteken och Ålands landskapsarkiv till den nationella söktjänsten Finna. Genom Finna kan sedan de åländska samlingarna och materialen även bli sökbara via den europeiska söktjänsten Europeana.

5.8. UNESCO

I december 2021 beslutades att den nordiska klinkbåtstraditionen skulle upptas till Unesco's representativa lista över mänsklighetens immateriella kulturarv. Det var en gemensam nominering tillsammans med Danmark, Finland, Färöarna, Island, Norge, Sverige och Åland. Den gemensamma nomineringen var det första i sitt slag och inneburit omfattande samarbete mellan ideella utövare som myndigheter och ländernas respektive kulturministerier/departement.

Ålands har under 2022 tillsatt en egen nationalkommission under namnet Ålands UNESCO kommitté. Det blev den 200:e national kommissionen under UNESCO. Kommittén har som uppdrag att ta fram Ålands första Unesco strategi samt bistå landskapsregeringen i arbetet med Unesco. Åland har genom bildandet av sin Unesco kommission kommit med i det Nordiska nätverket för arbetet med Haag-konventionen.

Under hösten hölls det nordiska Unesco-mötet på Åland. Seminariet arrangerades tillsammans med Åland och Finlands Unesco kommissioner samt undervisnings- och kulturministeriet. Mötet lockade ca 80 deltagare från de nordiska national kommissionerna samt dess permanenta delegationer nere i Paris.

6. Frågor inom infrastrukturavdelningens förvaltningsområde

6.1. Nationalitetsmärke på registerskyltar

Enligt artikel 37 i konventionen om vägtrafik (den s.k. Wienkonventionen) från den 8 november 1968 ska på varje motorfordon i internationell trafik – förutom registreringsnummer – baktill visas nationalitetsmärke för den stat i vilken fordonet är

registrerat. Nationalitetsmärket får placeras separat eller utgöra en del av registreringsskylten. Åland har behörighet när det gäller registerskyltar, fordonsregistret och vägtrafik. Åland har dock inget eget nationalitetsmärke även om Åland har godkänt (och således tillämpar) Wienkonventionen.

Landskapsregeringen har det senaste året och kommer framöver att fortsätta utreda möjligheten och de utmaningar som finns att låta Finland notifiera till Wienkonventionen att Åland kan ta i bruk ett eget nationalitetsmärke för sina registerskyltar för fordon. Diskussioner förs med kommunikationsministeriet och med UNECE, den FN-organisation som har hand om Wienkonventionen. Samtidigt utreds hur bl.a. Gibraltar och Färöarna har hanterat frågan om eget nationalitetsmärke (både Färöarna och Gibraltar har eget och skilt nationalitetsmärke jämfört med Danmark respektive Storbritannien).

6.2. Utsläppshandel

6.2.1. Sjöfartens införlivande i EU:s utsläppshandelssystem

Med anledning EU:s "fit for 55"-paket, som är ett lagstiftningspaket som syftar till att minska EU:s utsläpp med minst 55 % fram till 2030, så tillsattes en intern arbetsgrupp vid landskapsregeringen för att arbeta med de behörighetsfrågor som uppstår i samband med att sjöfarten ska införlivas i EU:s system med handel av utsläppsätter.

Arbetsgruppen har varit i tät kontakt med de tjänstemän i riket på framför allt kommunikationsministeriet gällande beredningen av den bedömningspromemoria och de konsekvensanalyser som kommer att vara till grund för den regeringsproposition med lagförslag för implementering av utsläppshandeln som väntas bli lämnad till riksdagen efter sommaruppehållet 2023. Ålandsdelegationen konstaterar i sitt utlåtande nr 13/23 att den planerade utvidgningen av utsläppshandeln främst berör natur- och miljövården, och således utgör landskapsbehörighet. Landskapets behörighet omfattar även rederier med hemort i landskapet. Däremot anser Ålandsdelegationen att bestämmelsen om undantag i fråga om öar är en angelägenhet som gäller Finland som medlemsstat. Landskapets lagstiftningskompetens omfattar endast landskapets område. Undantaget gäller resor med passagerarfartyg (ej kryssningsfartyg) och passagerarbilfärjor från en hamn i ett medlemsland till en ö med färre än 200 000 invånare i samma medlemsland. Eftersom endast fartyg med en bruttodräktighet över 5 000 skulle omfattas av utsläppshandeln skulle detta undantag gälla resor mellan riket och Åland, och inte trafik endast inom landskapet, och således utsträcka sig utanför landskapets område. Landskapsregeringen anser mot bakgrund av Ålandsdelegationens utlåtande att frågan om att tillämpa ö undantaget är en gemensam fråga där riket och landskapet måste komma överens, varför landskapsregeringen håller en tät med berörda ministerier i frågan.

6.2.2. Ett nytt utsläppshandelssystem för vägtrafik och byggnader

Ett nytt utsläppshandelssystem för vägtrafik och byggnader är också en del av paketet i reformen och utvidgningen av EU:s utsläppshandelssystem. EU:s utsläppshandel är unionens främsta verktyg för att tackla EU:s klimatmål och minska på unionens koldioxidutsläpp. Både vägtrafik och byggnader är områden som är åländsk behörighet, varför det nya utsläppshandelssystemet för vägtrafik och byggnader även kommer att lagstiftas om och implementeras lokalt på Åland. Kravet på handel och köp av utsläppsrätter kommer att rikta in sig på skatteskyldiga bränsledistributörer som handlar med bränsle för transport av fordon och för uppvärmning av byggnader. Detta kommer att innebära kostnadsökningar för bränsle.